

URI NOOTEBOOM

Tilburg 1903—Zutphen 1945.

Nu het persoonlijke leed, dat zijn tragische dood mij bracht, door den tijd niet meer zo sterk dagelijks in het volle bewustzijn treedt, kan ik mij dezen stillen en schoonen zomeravond bezinnen op de beteekenis van dezen goeden vriend met zijn zich sterk uitend zuidelijk temperament en zijn brabantische waarden voor onze gemeenschap. Want zijn geheele leven door heeft dit brabantisch hart geklopt voor „sijn eijghen lant”: in zijn jeugd vaak in een hartstochtelijken maatslag, zoodat zijn omgeving verrast en niet-begrijpend opkeek, ouder — wat meer bezonnen en rustig met dien zachten klank van heimwee, die ons zoo gevoelig uit zijn later proza tegenklinkt.

Op het seminarie Beekvliet onderscheidde hij zich al direct door zijn vurigheid van karakter, wat zich vooral daadwerkelijk in den omgang met zijn vrienden en wel eens erg demonstratief in zijn godsvrucht uitte, meer dan in zijn studiezin. De wetenschap was voor hem reeds toen niet zoo belangrijk als zijn professoren het graag zagen, hoewel hij zich over de bezielende lessen van „doctor Jan”, zijn lateren hoofdredacteur van De Maasbode, uren lang en enthousiast kon uitlaten en hij de vorm en sfeer, waarin het onderwijs met zijn sterk humanisti-

schen inslag daar gegeven werd, vergeleken met de andere middelbare scholen, terecht zeer hoog waardeerde.

Zoo kwam hij met een sterk ontwikkeld gevoel voor traditie, een der schoonste vruchten van dit onderwijs, op het Lyceum te Tilburg. Daar was het „den Doctor”, die bij hem het Brabantsche bewustzijn voor goed wakker riep. Met wat al plannen voor een tijdschrift liep hij toen niet rond — Brabantia Nostra noteere het in zijn voorgeschiedenis — en hoe zwoegde hij stimulerend voor die oer-brabantsche studentenvereniging „NOS”, waarvoor hij lezingen hield en declameerde, het lustrumfeest organiseerde en met zijn bruisende studentenliederen en zijn aggressief Brabantsch strijdlid van ons revolutionnairn maakte. Toch kende hij in deze dagen veel verdriet. Buiten zijn intiemen vriendenkring ontmoette hij weinig begrip voor al zijn idealen en onder de tegenwerking, die hij ondervond, werd hij soms bitter. De zwaarste slag trof hem in den dood van zijn moeder, die op den dag van haar zilveren huwelijksfeest overleed, wat hem in zijn uiterste, hulpeloze eenzaamheid tot het innig gevoelde vers *Voor Moeder* inspireerde, dat als zijn eerste publicatie, in het tijdschrift „Wij” verscheen. Hij dichtte veel in deze jaren, geen „moeilijke” verzen, „dynamisch geladen” van onze moderne „gespletenheid”, maar wel eerlijk en direct van harte geschreven en die iederen welwillenden lezer moesten ontroeren om de oprechte uiting en zuivere reactie van de talloze moeilijkheden, die hij soms amper aan kon. Zijn notarisstudie moest mislukken. En vol optimisme, vertrouwend op de toekomst, een van zijn meest sympathieke karaktertrekken, trok hij uit Tilburg weg, naar Nijmegen, waar hij zich als student in de klassieke letteren liet inschrijven. En hoewel het eerste contact wegens het gemis aan „zuidelijke sfeer” voor zijn Brabantsch hart een nieuwe ontgoocheling was, zette hij nu doelbewust door. In het openbare studentenleven klonk zijn stem het eerst als die van een dichter met een heel eigen geluid. Onder het pseudoniem Uno publiceerde hij in de *Vox Carolina*, het Nijmeegsche studentenblad, die typisch-studentikooze verzen, die om den licht-ironischen zelfspot en zachtweemoedigen toon direct de aandacht trokken.

Zoo werd hij weldra medewerker en later lid der redactie. En toen eerst sloeg zijn uitbundigheid in alle richtingen los: geen probleem, dat de studentenwereld raakte of in beroering bracht of hij schreef en pende artikel of polemiek met een werkkraft en een overtuiging, dat hij werkelijk strijd- en levenslust in de soms wat tamme en mufte studentengemeenschap schiep. Hij stak vol durf en moed en greep zelfs

eenmaal, toen hij onrecht speurde, zoo hoog, dat hij professorale waardigheid over het hoofd zag. Toch ontving hij juist van deze zijde een algemeene waardeering, die overigens goed begreep, dat al deze energie ten koste van zijn eigen studie werd opgebracht. Een echte blokker was hij allermint en voor den student, die ieder uur „benutte”, had hij weinig minder dan verachting. Hoe heerlijk heeft hij dezen „man met den lichten hoed” bespot in een van zijn beste journalistieke stukken, „Studentenfeesten en Romantiek”, in De Maasbode. Ik mag zeker niet zeggen, dat hij een ingeboren afkeer van de wetenschap had, want dan zouden velen, die hem persoonlijk niet gekend hebben, mij misverstaan. Maar hield ik deze bewering staande: zijn vrienden zouden ze te beter begrijpen. Hij miste al te zeer de innerlijke rust om uren achtereen in zijn kamer met zijn boeken opgesloten te zitten. Zijn vitale beweeglijkheid voerde hem van het eene probleem naar het andere, dat hij gretig aangreep om daarover zijn gereede en vaste overtuiging uit te schrijven, liever dan in bezonnenheid het vraagstuk te doordenken. In dit verband is ook zijn betrekking tot dit tijdschrift, waarin hij slechts viermaal publiceerde, te verklaren. Hij paste moeilijk in het kader van Brabantia Nostra. Het knappe en glasheldere betoog lag hem nu eenmaal niet; zijn inzicht was veeleer omweven door den sluier van zijn rijke fantasie.

Hoe voortreffelijk zijn journalistieke aanleg was, bleek eerst duidelijk, toen hij door zijn oud-leeraar, dr. Jan Witlox, aan De Maasbode verbonden werd. Wij herinneren ons nog allen de ongelijksoortige, door U.N. gesigneerde reportages, het geheele land door ondernomen, en die hij alle, hetzij het de Aalsmeersche bloemenkassen, de dichtgevroren Waal, een bezoek bij den Uddeler-Kolenbrander, den Betuw-schen kersenpluk of de vele kasteelen betrof, met zulk een warme genegenheid en fel élan kon schrijven. Maar heel sterk werd hij steeds aange trokken door zijn Brabant, speciaal De Kempen. Dan kregen zijn artikelen ook een anderen klank: meer innigheid, een zuiverder gevoel voor de verbondenheid en levenshouding in deze voor hem zoo dierbare gemeenschap. En geen grootere vreugde konden hem zijn vrienden van boven-de-rivieren bereiden, dan wanneer zij hem schreven, dat zijn artikelen over het land der Sniedersen, van wie hij met den jongsten, August, zooveel karaktertrekken en eigenschappen gemeen had, er zoo hoog geschat werden. Daarom acht ik het ook een van zijn groote verdiensten, dat hij aan het vele schoone en goede, dat in deze nog gezonde streken bloeit, een bredere bekendheid heeft gegeven, want de

opvattingen bij onze Noordervrienden waren door eenzijdige, zij het artistieke lectuur niet altijd juist en evenmin gunstig.

De oorlog onderbrak zijn veelbelovende journalistieke werkzaamheid. Door verraad van een collega was hij genoodzaakt bij de Electriciteit-Centrale te Weurt in een baantje onder te duiken om den Duitschen greep voor den Arbeitseinsatz te ontglippen. In deze lange en moeilijke jaren was een avond met hem altijd een sterkende en bemoedigende opbeuring. Zijn Godsvertrouwen schonk hem de absolute overtuiging in den zekeren ondergang van den germaanschen rechtsverkrachter, al vergiste hij zich in zijn ongeduld in het tijdstip der voltrekking van de wrake Gods. En ofschoon de buitenwereld weinig van hem hoorde, kon hij in deze benarde omstandigheden bij vlagen zeer intensief werken. Hij bundelde zijn Journalistica over de jaren 1933—1943, die hij onder den titel „*Werken en Dagen in Nederland*” clandestien liet drukken en welke uitgave met keurigen zin voor het schoone hij met rechtvaardigen trots zijn vrienden toezond. In een tweede deel bracht hij zijn beste stukken over Brabant en De Kempen bijeen. Diep getroffen door het prachtige werk van den Brabantschen kunstenaar Martien Coppens sloot hij met dezen, zoo geheel in zijn aard, per keerende post vriendschap. Met diens artistieke steun moest het tweede deel, „*Werken en Dagen in Brabant*”, tot een zonnig feest voor oog en hart worden. De drukproeven van den tekst mocht hij nog ontvangen.

En voor vele andere plannen van beider samenwerking, die ons zooveel beloofde, maakte hij de eerste stukken gereed. Ondertusschen was ook zijn bijdrage voor „Land en Volk van Brabant” onder redactie van Antoon Coolen klaar gekomen. Het was tot een eigen boek van bijna 200 blz., „in piam piissimae Matris memoriam”, uitgegroeid en onder den titel „*Jaren en Jeugd in Brabant*” kregen wij het als zijn tweede geschenk, al even fraai van uitvoering, toegestuurd. Wij zagen het direct: hier was het gaafste en beste van zijn leven, de zuivere herinneringen aan de gelukkige jaren van zijn jeugd in Tilburg en de kinderlijke ontvankelijkheid voor het ongerepte en eenvoudig-christelijke van de Kempische gemeenschap in Riethoven, gekristalliseerd tot een heldere visie op het algemeen-menselijk goede en schoone, sterk gekleurd door den inslag der gewestelijke traditie. Het brabantische beeld is zoo helder van kleur en scherp van lijn en door zulk een warme hartelijkheid omrankt, dat hierin het diepste wezen van den schrijver in zijn volle oprechtheid en eerlijkheid was neergelegd. Aangemoedigd door het prijzend oordeel van zijn vrienden zette hij zich, zij het aanvankelijk met grooten schroom,

tot het schrijven van zijn eersten Kempischen roman, dien hij echter door de verrassende gebeurtenissen, die het front en de bevrijding in zijn stad brachten en door zijn tragischen dood niet meer kon voltooien.

Maar hoe groote geestelijke winst deze „stille” periode hem heeft opgeleverd, waarin zijn inzicht door een diepere bezinning op eigen leven en een doorgronden van de tragédie humaine tot een harmonische volheid rijpte, gingen wij eerst nu begrijpen.

Reeds lang voor de bevrijding was hem het hoofdredacteurschap van „De Gelderlander” toegezegd. Den 22en September verscheen het eerste nummer. De onstuimige werkzaamheid van zijn jeugd kenden wij nog terug in een overstelpende vruchtbaarheid, maar voor wie zijn aanleg van nabij hadden leeren kennen, leek het haast een wonder, dat juist hij in den geestelijken chaos en de verbijsterende, materiële ontredde ring rondom hem, die in zijn overgevoelig hart zoo'n diepen weemoed legden, uitsteeg boven het vele dolle en holle geschrijf, en geestelijk sterk gefundeerd zonder aarzeling den christelijken weg wees, wars van alle negatieve, extremistische drijfverij, maar wijzend op den zwaren plicht van directen positieven opbouw. En hij bereikte, dat men in hem geloofde. Door zijn eerlijkheid en den warmen, menschelijken toon van zijn Brabantsch hart overtuigde hij. En als 's avonds de granaten over de spookachtige ruïnes van de stad gierden of het afweergeschut dreunend door de wolken blafte, dan zat „den Uri” in zijn kamer-kelder in zijn huis, vrouw en kinderen veilig in De Kempen,

en bij een knipperend kaarsje schreef hij, eenzaam, wetend van het leed om hem heen, zijn „Overpeinzigen bij Kaarslicht”, „Het Hart in den Oorlog”, „Wij leven weer onder Menschen”, of richtte, fel, tot den onderdrukker „De Aanklacht, die niet zwijgt” of dat meesterlijke stuk van pakkende journalistiek „Aan den Vijand”. En was de stemming van zijn meditatië over het land in doodsnood zwaar en somber en, scheen het, soms berustend in het lot, telkens sprong zijn onverwoestbaar optimisme veerkrachtig weer omhoog.

Oververmoeid kon hij in die dagen naar het Zuiden komen, beladen met de vele nummers van zijn krant en een avond van waardeering door zijn vrienden of een dag van huiselijk geluk bij zijn kinderen en zijn vrouw waren reeds voldoende om hem weer opnieuw vol frissche werklust naar zijn arbeid te doen terugverlangen. Het was alsof hij beseftte, dat hij nu, gelouterd door het leed en verinnigd door de schoonheid van het leven, tot een geestelijke rijpheid en evenwichtigheid was gekomen, die hem den plicht oplegden van zijn edelen rijkdom in ruime mate mede te deelen en alsof hij de vermanende stem van God gehoord had, dat het kort dag was. Want hij had haast en veel werk wachtte.

Toen kwam plots het ontstellende bericht, dat in den geest geen waarheid wilde worden. Op een reportagetocht, den 12en April voor zijn blad ondernomen, trof hem in het pas bevrijde Zutfen de vijandelijke kogel. Een zinneloos gebaar van een soldaat, die niet vermoedde.....

En wij tasten naar den zin en weten niet.

HEIN MANDOS

VERS

Ik weet hoe een stem klinkt als vogelenwijze
en louter stijgt uit de bevende keel
om de enkele vreugde van léven te prijze',
hoe een stem, in de avond, klinkt zacht en weel.

Zó is de stem een alleen geluid
dat begint en zwijgt zonder koele reden,
zonder warme drift; en het besluit
niets in zich dan onbewust heden.

Maar het hart kent de vreugden en kent het verdriet,
het bloed door de aderen ruist daarvan.....
Ik had me, o vogel, gewend aan uw lied,
en gij wordt wijs, meer dan ik lijden kan.

ALBERT VAN HOEK.